

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Grundnivå 2

”Du är min lilla danstjej du!”

Förskollärares roll i konstruktionen av kön i förskolan

Författare: Petra Jonth Axelsson & Emily Knight

Handledare: Stina Jeffner

Examinator: Daniel Broman

Ämne/huvudområde: Genus

Kurskod: PG2062

Poäng: 15hp

Examinationsdatum: 2019-01-18

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Abstrakt:

Arbetet handlar om hur några förskollärare samt pedagoger i dialog och handlingar med barn konstruerar kön i förskolan. Vi har fokuserat på hur förskollärare arbetar utifrån ett genusperspektiv, utifrån tal och handlingar. Vi har genomfört en kvalitativ studie med fyra observationer och påföljande intervjuer för att höra hur förskollärarna talar om genus och vilka föreställningar de har om kön, samt hur de gör i praktiken med barn. Den tidigare forskningen tar upp de normer och strukturer som är kopplade till kön samt hur barn påverkas av dessa. Arbetet utgår från den feministiska poststrukturalistiska teorin. Resultat och analys kopplas sedan till den teoretiska bakgrunden, både med hjälp av den feministiska poststrukturalismen och tidigare forskning, samt med våra egna tankar. Resultatet av våra observationer och intervjuer visar att det som sägs och det som görs, ofta är två olika saker. Förskollärare har medvetenhet om dessa frågor men har svårt att omsätta dessa i praktiken.

Nyckelord: Genus, förskola, kön, maskulinitet, könskonstruktion

Innehållsförteckning

Inledning	5
Bakgrund	6
Barnstugeutredningen och förskolans första läroplan	6
Läroplanen för förskolan	7
Syfte.....	8
Problemformulering.....	8
Avgränsningar	8
Tidigare forskning.....	8
Sökning efter tidigare forskning	9
Kan Batman vara rosa?	9
Genuspedagogers berättelser om makt och kontroll.....	10
Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar	11
Det finns inga tjejbestämmare- Att förstå kön som position i förskolan	12
Bångstyriga barn: Makt, normer och delaktighet i förskolan	13
Sammanfattning av tidigare forskning	14
Teoretisk utgångspunkt	15
Feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv	15
Metod	16
Val av metod	16
Urval.....	17
Genomförande.....	18
Forskningsetik.....	20
Reliabilitet och Validitet.....	21
Resultat och analys	21
Kategoriseringar och tillskrivande av egenskaper.....	22
Normer om pojkighet	24
Könsnormer i en ringlek	26
Flickor i den ”pojliga” leken	27
Duktiga flickor och stökiga pojkar	29
Sammanfattning av resultat och analys.....	30
Förslag till fortsatt forskning	31
Diskussion.....	31
Metoddiskussion.....	31
Resultatdiskussion.....	33
Slutord.....	36
Referenser	37
Bilagor	39

Inledning

Förskolan idag har ett uppdrag från skolverket (Lpfö98, 2016) att inte föra vidare stereotypa könsmonster och könsroller. Trots detta finns fortfarande tydliga grupperingar och strukturer. Vi har under vår verksamhetsförlagda utbildning i förskolläraryrket sett att pedagoger inte lever som de lär och inte heller arbetar aktivt med genusfrågor. Vår uppfattning är att genusfrågor är underprioriterade, trots att de pedagoger vi mött uttrycker vikten av genusmedvetenhet i det pedagogiska arbetet. Exempelvis har vi noterat att pedagogers attityder mot barn många gånger snarare stärker normerna omkring kön än att motverka att de befästs. Dolk skriver om hur Foucault (2013) talar om den vänliga maktutövningen, att den maktutövning som sker i förskolan inte ses som just detta då den sker i samverkan med demokratiska värderingar och omsorg. Vi anser att detta medför ett problem, då pedagoger har en maktposition och makt verkar genom normer. Foucault (Dolk, 2013) beskriver makt som just detta, att människor medvetet eller omedvetet anpassar sig efter rådande normer. I sin avhandling *Den välreglerade friheten* beskriver Tullgren (2004) hur vuxna styr barn utifrån vad som uppfattas som rätt, vilket vi anser styrker vår tes om att vuxna i förskolan kan stärka normer genom sina egna normer och värderingar.

Vi har både i vår verksamhetsförlagda utbildning och i andra sammanhang sett hur både manliga och kvinnliga normer stärks genom traditionella uttryck som ”Han slår dig för att han tycker om dig”, vilket vi betraktar som både integritetskränkande och normstärkande. Uttrycken stärker de normer som säger att kvinnan ska vara undergiven och inte få bestämma över sin kropp. De manliga normerna som befästs blir då att inte få visa känslor och att vara fysiskt dominant och dessutom komma undan med detta då det anses finnas en positiv anledning till beteendet. Vår uppfattning är att dessa traditionella uttryck används oreflekterat och bidrar till beförstärkandet av de normer som vuxna har med sig. Butler (1990) menar att det måste finnas ett kritiskt förhållningssätt till våra handlingar för att bekämpa de normer som ibland kränker oss.

Skolverket (Lpfö98, 2018) skriver att skolan ska förebygga och åtgärda kränkningar, vilket vi i dag anser vara bristande i förskolan. Därför tycker vi att det är viktigt att synliggöra hur kön konstrueras i förskolan utifrån pedagogers förhållnings- och arbetssätt. Genom att belysa hur kön konstrueras och de uppfattningar som finns om kön tror vi att traditionella normer kan luckras upp och beteenden som kan vara skadliga för barnen på sikt kan fasas ut.

När vi i vår undersökning använder genus, och även socialt kön, menar vi de normer och regler som samhället tillskriver människor. Exempelvis kan flickor utifrån sitt sociala kön vara söta och snälla, medan pojkar kan vara tuffa och hårda. När vi använder biologiskt kön, menar vi det kön barnet tillskrivs när det föds, det vill säga flicka eller pojke.

Vi har valt det här området, då vi har sett hur några pedagoger genom tal och handlingar stärker stereotypa normer och vi har uppfattat att det är lätt att hamna i den fällan. Därför vill vi med denna studie öka medvetenheten kring könsstärkande ord och handlingar.

Bakgrund

I detta kapitel presenteras bakgrunden till vår studie, studiens syfte samt problemformuleringar. Vi kommer att undersöka föregångaren till läroplanen för förskolan, Barnstugeutredningen från 1972 och vi kommer även att undersöka vad den nuvarande läroplanen från 1998 reviderad 2016 samt den kommande läroplanen för förskolan som har reviderats 2018 tar upp kring genus.

Barnstugeutredningen och förskolans första läroplan

Barnstugeutredningen (1972) framhäver vikten av att det lilla barnet möter olika normer och värderingar för att kunna skapa förståelse för olika yttringar i samhället. Dock menar författarna att det är av stor vikt att de normer som barnet möter via andra institutioner än familjen liknar dem barnet får med sig hemifrån. Författarna menar att de normer och värden som barnet möter, både hemifrån och i exempelvis förskolan bör ha en samstämmighet, så att barnet inte upplever skiljaktiga erfarenheter och känner obehag av detta.

Efter detta infördes den första läroplanen (1998) som beskriver att förskolan ska motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar ska ha samma möjlighet att utvecklas och utforska utan begränsningar av traditionella könsnormer. Denna formulering om hur flickor och pojkar har rätt till samma möjligheter är något som inte förändrats förrän läroplanens revidering 2018. Utifrån detta kan det antas att dessa frågor är relativt obehandlade då skrivningarna om normer och kön inte har förändrats på 20 år.

Läroplanen för förskolan

I läroplanen (2016) för förskolan framhävs vikten av alla människors lika värde och jämställdhet mellan könen. Ett etiskt förhållningssätt ska prägla förskolans verksamhet, där läroplanen påpekar att vuxnas attityder påverkar barns förståelse för de normer och regler som gäller i ett demokratiskt samhälle. Läroplanen (2016) menar att verksamheten ska lägga grunden för barnens deltagande i det demokratiska samhällslivet. Verksamheten ska arbeta aktivt för att inget barn ska utsättas för diskriminering på grund av kön eller sexuell läggning (2016). Vidare betonas att förskolan ska arbeta för att motverka traditionella könsmonster och könsroller, flickor och pojkar ska bemötas likvärdigt och ska ha samma möjligheter att utvecklas utan begränsningar av stereotypa könsroller. Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar och de normer som finns bidrar till flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt respektive manligt (Lpfö, 2016).

I den kommande läroplanen (Lpfö98, 2018) som har reviderats 2018, lyfts tidigare nämnda värderingar på ett något omformulerat sätt. I kommande läroplan nämns att jämställdhet ska främjas mellan de kvinnor och män som arbetar i förskolan. Det nämns även att inget barn ska diskrimineras på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck. Den kommande läroplanen föreskriver även den att förskolan aktivt ska främja varje barns lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet samt att förskolan ska motverka begränsande könsmonster. Den nya läroplanen använder benämningen barn och inte *flickor och pojkar* i samma utsträckning, de traditionella könsmonster som i nuvarande läroplan skall motverkas benämns endast som könsmonster i den kommande läroplanen (2018).

Utöver detta har könstillhörighet samt könsöverskridande identitet eller uttryck lagts till i skrivningarna om jämställdhet, diskriminering och förskolans organisering av utbildningen som barnen deltar i. Det finns dock inga praktiska tips eller ytterligare tydliggörande kring hur man ska arbeta för att motverka traditionella könsmonster och könsroller i barnstugeutredningen eller i någon av läroplanerna.

Syfte

Syftet med studien är att bidra med kunskap om hur kön kan konstrueras av några förskollärare samt pedagoger då de talar med och om barn samt hur de interagerar med barn i förskolan. Vi väljer att studera detta genom analys av hur några förskollärare samtalar med barn samt hur de talar om genus.

Problemformulering

- Vilka föreställningar har förskollärare kring hur kön konstrueras i förskolan?
- Hur förhåller sig förskollärare samt pedagoger till kön i praktiken?

Avgränsningar

Vårt undersökta område är genus och detta i sig är ett mycket brett område, på grund av detta behövde avgränsningar göras. De avgränsningar vi valde att göra var att se på genus utifrån förskollärarnas syn samt förskollärarnas attityder. Avgränsningen omfattade endast förskolläraryrollen och övriga pedagoger som ingår i arbetslaget, men den innefattade en relationell aspekt där möten med barnen ingår.

Tidigare forskning

I detta kapitel tar vi upp vad tidigare forskning har kommit fram till i förhållande till vårt ämnesområde. Vi har valt att presentera den tidigare forskningen utifrån

studiernas undersökta problem, syfte samt vilka teoretiska perspektiv studierna utgått från. Vi har även valt att presentera forskningen utifrån vilka metoder och tillvägagångssätt som studierna använt sig av, vilka studieobjekten är samt studiernas mest centrala resultat. Vi har valt att presentera forskningen utifrån dessa frågor för att tydligt beskriva vad de olika avhandlingarna behandlar

Sökning efter tidigare forskning

För att hitta tidigare forskning i detta ämne, i form av avhandlingar, har vi sökt i databaserna Summon, Avhandlingar.se, ERIC och Libris. Sökord vi har använt är *genus, förskola, kön, pedagogik, femininitet* och *maskulinitet*.

Vi har även använt oss av tidigare kurslitteratur, i vilken vi har hittat ytterligare forskning.

Kan Batman vara rosa?

Kan Batman vara rosa? är skriven av Anette Hellman (2010). I avhandlingen har författaren undersökt hur pojkighet förhandlas bland barn på en förskola samt hur normer om pojkighet skapas, repeteras och omförhandlas i de sociala rummen (Hellman, 2010). Författaren studerar även vilka betydelser och normer som kopplas till begreppet pojkighet. Studiens syfte är att undersöka normer om pojkighet i en förskola och hur barn samt pedagoger bidrar till skapandet av normer (Hellman, 2010). De teoretiska perspektiv som har använts är poststrukturell feministisk teori, queerteori och kritiskt maskulinitetsforskning. Den poststrukturella feministiska teorin menar att världen är socialt konstruerad och konstrueras av människor som deltar i processen (Hellman, 2010). Queerteorin problematiserar kategoriseringar av kön och sambandet mellan socialt och biologiskt kön samt könsidentitet (Hellman, 2010). Den kritiska maskulinitetsforskningen behandlar konstruktioner av könsnormer, maskulinitet och femininet (Hellman, 2010). Författarens studieobjekt i denna studie är barn och pedagoger i förskolans sociala rum, för att besvara de frågor författaren ställer i sin avhandling (Hellman, 2010). Studien har gjorts etnografiskt genom deltagande observationer där författaren har följt den dagliga verksamheten. Observationerna analyserades delvis parallellt med produktionen av data och

genom detta finna mönster utifrån de frågeställningar studien har (Hellman, 2010). Observationerna har även analyserats intersektionellt, vilket har gjort att normer utöver pojkighet har lyfts och gjorts relevanta (Hellman, 2010). Studiens centrala resultat är att barn med typiskt ”pojktigt” beteende får låg status i förskolans sociala rum, både bland barn och pedagoger. De barn som får hög status är de som agerar utifrån förskolans normsystem om hur ett barn bör agera, det vill säga de barn som inte synliggörs i förskolan. Vidare visar resultaten att kön inte endast skapas genom förhandlingar utan även genom redan existerande föreställningar om vad som anses vara typiskt ”pojktigt” och ”flickigt”. Studien visar även att pedagogers blickar och diskurser styrs av normer kring kön vilket kan skapa situationer där barn riskerade att bli trakasserade (Hellman, 2010).

Genuspedagogers berättelser om makt och kontroll

Genuspedagogers berättelser om makt och kontroll är skriven av Catarina Arvidson (2014). Författaren analyserar genuspedagogers berättelser om makt och kontroll. Författaren undersöker vad pedagogerna har makt och kontroll över, hur makt och kontroll kommer till uttryck samt vad som anses vara möjligt att göra i förändringsarbete (Arvidson, 2014). Arvidson undersöker genuspedagogernas tankar kring jämställdhetsarbete samt genusfrågor som värdegrundsfrågor och kunskapsfrågor (Arvidson, 2014). Studiens syfte är att redogöra för och analysera genuspedagogers förfogande över makt och kontroll i förändringsarbete (Arvidson, 2014). Författaren använder sig av två teorier; Bernsteins teori samt Ves teori. Den förstnämnda, Bernsteins teori, handlar främst om klassifikation och inramning, som även är centrala begrepp. ”Klassifikationer handlar om relationer mellan olika kategorier och inramningen relationer inom kategorierna” (Arvidson, 2014, s.25). Arvidsson beskriver hur Ve menar att egenskaper med hög status ges mer utrymme. Om dessa egenskaper associeras med traditionellt manligt genus blir vissa ageranden att ses som rationella då de blir dominerande (2014). Studieobjekten i avhandlingen är genuspedagoger. Dessa pedagoger har utbildats i genus- och jämställdhetskunskap i uppdrag av den dåvarande socialdemokratiska regeringen (Arvidson, 2014). Metoder som använts är intervjuer och icke deltagande observationer. Observationerna gjordes för att få en förståelse för genuspedagogernas vardagliga situationer samt för att ligga till grund för

intervjuerna. Intervjuer gjordes för att producera kunskap inom utbildningssatsningen som genuspedagogerna deltog i (Arvidson, 2014). De centrala resultaten blir följande: Genuspedagogerna ansåg sig ha makt över sitt beslut att fortbilda sig inom genusområdet, kunna påverka sin anställning utifrån den kompetens utbildningen genererat, som i sin tur är en värdefull resurs och ett redskap för förändring (Arvidson, 2014). Däremot visar resultatet att genuspedagogerna upplevde sin roll i förskolan som symbolisk snarare än ett redskap för förändring av de strukturer som existerar (Arvidson, 2014). Resultatet visar att kvinnor som får möjlighet att leda jämställdhetsarbete utmanar den rådande makten i högre grad än vad män gör, då män i rådande samhällsstrukturer kan ta plats utan att bli ifrågasatta (Arvidson, 2014). Arvidson (2014) menar att den generella uppfattningen är att ojämställdhet rör kvinnor och blir därför en fråga för kvinnor att finna lösningen på.

Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar

Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar är skriven av Ylva Odenbring (2010). Författaren undersöker konstruerandet av kön i olika kontexter i förskola, förskoleklass och grundskola. Detta baserat på antaganden om barns praktiker och hur de skapar förutsättningar för förändring kring traditionella könsmonster (Odenbring, 2010). Författaren har studerat en förskola, två förskoleklasser och en skolklass i år ett, med syfte att undersöka de könskonstruktioner som blir synliga i interaktioner. Odenbring (2010) har i studien koncentrerat sig på gränsöverskridanden samt gränsupprätthållanden. Författaren använder sig av den könsteoretiska förståelsen hos Connell och Thorne. Connell lägger stor vikt vid att analysera könskonstruktioner på en institutionell nivå. Odenbring (2010) beskriver hur Connell talar om könsregimer inom institutioner och de ramar för vem som gör vad som är vanliga i skolor. Thorne använder sig av begreppet *borderwork*, det vill säga de förutsättningar som skapas i interaktion för att förändra och upprätthålla könsskillnader. Thorne använder sig även av begreppet *crossing*, vilket innebär de tillfällen då barn får möjlighet att utmana och ifrågasätta könsmonster (Odenbring, 2010). Studieobjekten för avhandlingen är interaktion mellan barn och mellan barn och vuxna samt interaktion som sker kroppsligt och verbalt i olika sammanhang (Odenbring, 2010). Den metod som använts för första delstudien är

videoinspelningar som författaren analyserat utifrån ett könsteoretiskt perspektiv. I den andra delstudien genomfördes observationer, samtal med barn och pedagoger samt intervjuer med pedagoger (Odenbring, 2010). De centrala resultaten i studien visar att uppgiften som hjälpfröken innehas av både flickor och pojkar, vilket innebär att upprätthålla ordning och disciplin i förskoleklassen. Odenbring (2010) menar vidare att uppgiften att blanda grupperna och fungera som stötdämpare, endast tilldelas flickorna. Dessa grupperingar skapar förutsättningar för gränsupprätthållanden istället för att upphäva traditionella könsmonster (Odenbring, 2010). Resultaten belyste även att pressen att inte avvika från normen är större hos pojkar, då kroppslig kontakt, som kramar, anses problematiska. Konsekvensen blir att könsgränserna stärks och pojkarnas handlingsutrymme hämmas (Odenbring, 2010). Studiens resultat visar att pojkar tenderar att vara nära varandra mer fysiskt och i leken inta kvinnoroller. Slutligen visar resultatet att köns kategoriseringar möjliggör att könsgränser upprätthålls på olika sätt, även om kategoriseringar inte alltid kopplas till kön (Odenbring, 2010).

Det finns inga tjejbestämmare- Att förstå kön som position i förskolan

Det finns inga tjejbestämmare – Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek är skriven av Christian Eidevald (2009). Författarens fokus är att undersöka vilka beteenden som korrigeras av vuxna och genom detta undersöka vad som ses som förväntat beteende. Det vill säga vad som uppfattas som normalt, och samtidigt hur feminint och maskulint kan upplevas (Eidevald, 2009). Syftet med studien är att undersöka hur flickor och pojkar positionerar sig och hur förskollärare bemöter och gör skillnad på flickor och pojkar. Detta för att analysera hur barn skapar sin köns mässiga identitet, på tre olika nivåer. Dessa nivåer är: Flickor och pojkar som olika grupper, variationer mellan olika flickor och olika pojkar och även utifrån individuella variationer (Eidevald, 2009).

Det teoretiska perspektiv som använts är feministisk poststrukturalism. Författaren menar att språket är en del av konstruerandet av kön. Beskrivningar av pojkar och flickor skapar olikheter och gör att de blir motsatser till varandra, i och med att orden representerar skillnaderna mellan pojkar och flickor (Eidevald, 2009).

Studier inom poststrukturalismen syftar på att visa på hur ord ställs mot varandra i binära par och hur språket påverkar hur vi uppfattar verkligheten. Språket

förändras hela tiden, vilket innebär att vår förståelse för verkligheten förändras (Eidevald, 2009). De studieobjekt som studerats är barn och pedagoger i specifika men vardagliga situationer och i fokusgrupp (Eidevald, 2009). Metoder som använts är videoobservationer och fokusgrupper i två förskolor. Det empiriska materialet har sedan samlats i journaler och analyserats (Eidevald, 2009).

I fokusgruppen har författaren lett samtalen kring vissa teman, men i huvudsak låtit deltagarna leda samtalen (Eidevald, 2009). Under videoobservationerna har författaren använt sig av deltagande observation för att lära känna verksamheten och de som verkar i den, men författaren har ingen roll i analysen (Eidevald, 2009). Studiens centrala resultat är att förskollärarna generellt hade lätt för att tala om jämställdhet, men svårt att uttrycka konkreta arbetssätt för att nå fram till detta i verksamheten. Författaren lyfter att förskollärarna talade mer om de hinder som finns i förskolemiljön, exempelvis leksaker, än sitt eget bemötande (Eidevald, 2009). Resultaten visar att de diskurser som skapas i förskolan får stor betydelse om hur pojkar och flickor förstås. Detta förstärks genom upprepning och vanor av både barn och vuxna. På detta sätt riskerar samtalet omkring hur pojkar ”kan vara”, bli normen om hur pojkar ”är” (Eidevald, 2009). Vidare visar studien att barnens möjligheter till att inta olika positioner begränsas genom könscategoriseringar (Eidevald, 2009).

Bångstyriga barn: Makt, normer och delaktighet i förskolan

Bångstyriga barn: Makt, normer och delaktighet i förskolan är skriven av Klara Dolk (2013). Avhandlingens fokus är att undersöka förskolans värdegrundsarbete och vad som händer när barn gör motstånd samt vad dessa konflikter får för betydelse för demokrati och delaktighet (Dolk, 2013). Dolks (2013) avhandlings syfte är att undersöka de spänningar och konflikter som kan uppstå i relationen mellan barn och vuxna, detta har hon undersökt inom förskolans värdegrundsarbete. Dolk undersöker maktrelationen tar sig uttryck mellan barn och vuxna och hur den förhandlas inom detta arbete? Vilka möjligheter har barn till delaktighet, motstånd och nyskapande? Dolk (2013) vill belysa vilken betydelse olika demokratiuppfattningar har för dom pedagogiska interventionerna som är tänkta att främja ökad jämställdhet, jämlikhet

och delaktighet. Avhandlingens studieobjekt är barn och vuxna och maktrelationerna mellan dessa (Dolk, 2013).

De teoretiska perspektiven som Dolk (2013) utgår från är feministiska teorier och poststrukturalistiska teorier. Utgångspunkten för studien är att de fenomen som Dolk (2013) studerar är relationella. I avhandlingen fokuserar Dolk (2013) särskilt på följande begrepp; makt, normer, ålder, delaktighet och motstånd. Författaren menar att dessa begrepp alltid uppstår i relation till något eller någon. De metoder som använts i avhandlingens studie är deltagande observation under ett år i en förskola i Stockholms innerstad. Under den deltagande observationen gjordes dokumentation genom fältanteckningar, foton, ljudinspelningar och videofilm. Studiens centrala resultat visar att bångstyrighet uppstår när barn gör motstånd mot de normer som råder i en viss situation. Vidare menar Dolk (2013) att bångstyrighet inte är ett karaktärsdrag utan att alla barn beroende på situation kan anses som bångstyriga. Bångstyriga barn menar Dolk (2013), är barn genom motstånd synliggör normer och värderingar och genom detta bidra till en förnyelse av förskolans demokrati.

Sammanfattning av tidigare forskning

Sammanfattningsvis säger forskningen att barn som följer normer kring ”korrekt” beteende utifrån kön får högre status av både barn och vuxna i förskola och förskoleklass. Kön skapas utifrån existerande föreställningar, så som sociala och kulturella, om vad som anses ”pojktigt” och ”flickigt”. Generellt sett får ”pojktigt” beteende låg status. Pedagogers diskurs styrs av normer och diskurser har stor betydelse i hur pojkar och flickor uppfattas samt stärker könsgrensarna. Det är svårare för pojkar att avvika från normen, eftersom barn tilldelas positioner och uppgifter utifrån kön och förståelsen om hur pojkar verkar i förskolan. Pedagoger som har vidare utbildning inom genus upplever sig ha liten chans till förändring i verksamheten och att jämställdhetsarbetet snarare är symboliskt än konkret arbete som motverkar traditionella könsmonster. Efter genomgång av tidigare forskning kan vi se att Dolk (2013), Eidevald (2009) samt Hellman (2010) använder sig av feministisk poststrukturalistisk perspektiv i sina avhandlingar. Arvidsson (2014) och Odenbring (2010) använder sig däremot av teorier om kön och klassifikation. Forskningen ger ett tydligt resultat av problematiken som fortfarande är aktuell i

förskolan, att normer och värderingar tydligt kommer till uttryck i verksamheten och på så sätt förstärker könsnormer. Läroplanen (Lpfö98, 2016) talar om att pedagoger ska motverka traditionella könsmonster, men forskningen visar att pedagoger finner det svårt att arbeta konkret med jämställdhet.

Teoretisk utgångspunkt

Nedan redogör vi för våra teoretiska utgångspunkter. Vi kommer att använda oss av dessa utgångspunkter för att analysera våra resultat. Vi har valt att använda feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv för att synliggöra vårt teoretiska synsätt i studien.

Feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv

Den feministiska poststrukturalismen fokuserar på hur kön ”görs” genom att utmana dikotomier som manligt och kvinnligt samt maktstrukturer (Lenz Taguchi, 2004). Connell (2009) beskriver genus som något man gör, identitet är inte något man är utan identitet blir till genom handling. Det feministiska poststrukturalistiska perspektivet vill undersöka och förstå maktens inverkan hos individer. Lenz Taguchi (2004) beskriver att feministisk poststrukturalism innebär en ständigt pågående utövning av värde- och kategoriseringsupplösning för att kunna leva likvärdigt tillsammans. Den feministiska poststrukturella diskursen ifrågasätter och vill överskrida samt lösa upp kategorierna manligt och kvinnligt. Lenz Taguchi (2004) menar vidare att genom synliggörandet av hur de är konstituerade kan de överskrivas och expandera till fler sätt att vara. Butler (1990) menar att kön och genus är ingenting annat än iscensättningar av kön/genus som uppvisas i upprepade handlingar. Butler kallar detta för *performativitet*, ett upprepande av redan kända handlingar och tal.

Det feministiska poststrukturalistiska perspektivet och dess begrepp anser vi vara relevanta och användbara då de kan hjälpa oss förstå hur kön konstrueras i interaktion med andra människor utifrån rådande diskurser och normer. Förskolan är en föränderlig institution där språk och handling blir en viktig del i verksamheten. Utifrån detta blir dessa begrepp viktiga då poststrukturalismen

belyser språkets och interaktionens betydelse för hur vi förstår verkligheten och hur den förändras.

De begrepp vi använder som analysverktyg i vår studie är *diskurs* som avser innebörden och betydelsen i vad som sägs och hur det påverkar vårt handlande (Lenz Taguchi, 2004, s.15). *Subjektifikation* som innebär att tänka och vara så som de rådande diskurserna om kön tillhandahåller (Lenz Taguchi, 2004). Butler (2005) menar att subjekt blir formade och definierade av strukturer och dess fordringar.

Subjektifikationsprocessen innebär att subjektet skapar sig själv utifrån sitt eget tänkande och av andras dominerande föreställningar (Lenz Taguchi, 2004).

Positionering beskrivs som en process där människor rör sig i förhållande till den diskurs som anses mest relevant och som har mest makt. De begrepp och berättelser som passar diskursen används då för att vi ska bli lyssnade på och accepterade av andra (Lenz Taguchi, 2004).

Metod

Val av metod

Vi har valt att använda oss av observation och intervju som metod, vi har valt båda dessa för att synliggöra hur några förskollärare samt pedagoger arbetar och hur de samtalar kring ämnet vi undersöker. Vi valde att göra observationer med påföljande intervjuer. Vi har dokumenterat våra observationer i ett löpande protokoll. Kihlström (2007) beskriver att ett av de vanligaste sätten är att dokumentera sina observationer är att göra det i ett löpande protokoll. Det löpande protokollet består av korta beskrivningar av det vi har observerat. Utifrån våra frågeställningar har vi främst observerat pedagogerna och det pedagogerna gjorde. Kihlström (2007) beskriver även hur man som observatör måste välja ut vad som ska dokumenteras och observeras, samt de olika sakerna som kan observeras. Utifrån det Kihlström skriver om vad som ska observeras, har vi utgått från våra frågeställningar och valt att observera aktörer, handling och händelser. Kihlström (2007) beskriver *aktörer* som de inbegripna människorna i den observerade situationen, *handling* är de handlingar som personerna utför och *händelser* är de relaterade aktiviteter som personerna utför. Stukát (2011) beskriver observationer

som ett sätt att studera både verbala och ickeverbala beteenden, samt ett sätt att upptäcka vad människor faktiskt gör och inte vad de säger att de gör. Kihlström (2007) menar att förmågan att observera är en del av lärarens yrkesvardag och därför något som en blivande lärare behöver skaffa sig kunskap om.

När en intervju ska genomföras, menar Kihlström (2007) att det är viktigt att inte ställa ledande frågor. På så sätt får respondenten möjlighet att berätta utifrån sina egna erfarenheter. Intervjuarens egna åsikter får därmed stå åt sidan, det är alltså respondentens föreställningar som är av intresse. Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wägnerud (2011) menar att en intervju ska bestå av lättförståeliga frågor utan akademisk jargong, för att skapa en samtalsintervju som består av korta frågor och långa svar. Datorstödda intervjuer kan utföras genom e-post, en interaktion mellan intervjuare och respondent som går ut på att intervjuaren skriver en fråga och sedan väntar på svar (Kvale & Brinkmann, 2009). Kvale och Brinkmann (2009) menar att en fördel med datorstödda intervjuer är att den skrivna texten i sig är klar för analys så snart den har skrivits ner, då respondentens svar redan är nedskrivna. Den datorstödda intervjun gör det lättare för respondenten att svara personligt och utförligt, då tidspressen hos en konventionell intervju inte finns.

Urval

Vi valde att göra undersökningen utifrån ett lärarperspektiv, genom observationer och intervjuer. Både observationer och intervjuer gjordes för att se hur lärarna arbetar i praktiken samt hur de tänker kring genusfrågor.

Vi tillfrågade 5 förskollärare, varav 1 tackade nej. Avsikten blev därför att genomföra fyra observationer med påföljande intervjuer.

De förskollärare som tillfrågades fanns sedan tidigare i vårt kontaktnät. Då vi redan haft personlig kontakt med lärarna underlättades organiseringen av tid för observation och intervju.

Vi hade för avsikt att observera och intervju förskollärare på olika förskolor, med olika arbetssätt, för att på så sätt bredda vår undersökning. Genom att vi tidigare haft personlig kontakt med förskollärarna hade vi redan vetskap om deras olika arbetssätt. Vi valde även att observera hela arbetslag, det vill säga även barnskötare med eller utan utbildning. Intervjuerna genomfördes dock endast med

förskollärarna, intervjuerna gjordes endast med förskollärarna då de enligt Läroplanen för förskolan (2016) har det yttersta ansvaret över hur verksamheten bedrivs. Urvalet bestod följaktligen av förskollärare samt pedagoger inom förskoleverksamhet.

Urvalet till studien består av 11 pedagoger, fördelat på 4 förskollärare och 7 övriga vuxna, så som barnskötare och vikarier, som kommer från 3 olika förskolor. En förskola ligger i ett flerspråkigt område i en mellanstor stad i Mellansverige. De andra två förskolorna ligger i utkanten av en mellanstor stad, i en annan kommun, i Mellansverige. Urvalet består av lärare som arbetar i barngrupper med barn av samtliga åldrar.

Genomförande

Vi har tagit pedagogernas behov och tillgänglighet i beaktning och bokat in tid för observationer och intervjuer utifrån när det passat verksamheten. Vi genomförde undersökningen under hösten och observationer samt intervjuer gjordes vid lämpliga tillfällen.

Vi meddelade pedagogerna om syftet med observationerna och informationsbrev hade i förväg lämnats till varje förskola för vårdnadshavare att läsa. Vidare informerade vi pedagogerna om syftet med vår observation, dock informerade vi inte pedagogerna om de frågeställningar som låg till grund för observationerna. Detta diskuteras vidare i metoddiskussionsavsnittet.

Pedagoger likväl vårdnadshavare informerades om att materialet från de observationer vi skulle genomföra inte skulle innefatta personlig information om barnen samt att alla involverade skulle förbli anonyma och att observationernas fokus skulle ligga på pedagogernas agerande, samt att allt insamlat material skulle behandlas konfidentiellt. Observationerna och resultaten endast skulle användas för studien.

Observationerna vi genomförde gjordes som icke deltagande observationer och var strukturerade. Observationerna skrevs ner som löpande protokoll, det som skrevs ner var det vi ansåg relevant för studien, utifrån syfte och frågeställningar.

Vi informerade pedagogerna om syftet med intervjuerna och de tillfrågades muntligt om tillstånd att respondera. Pedagogerna informerades om att materialet som vi samlade in skulle hållas anonymt samt konfidentiellt. Då intervjusvaren från respektive respondent inkommit, sparade vi transkriberingarna i ett eget dokument där inga namn förekom. Därefter raderades e-posten för att säkerställa en anonymitet.

Vi valde att genomföra intervjuerna över e-post, på grund av sjukdom hos respondenter och tidsbrist, intervjuerna genomfördes vidare med e-post med samtliga förskollärare för att genomföra likvärdiga intervjuer. En av respondenterna hade tidigare efterfrågat att få intervjufrågorna via e-post. Att intervjun genomfördes via e-post betydde att respondenterna fick mer tid att svara på frågorna i sin egen takt och därmed även tänka över sina svar. Eventuella följdfrågor som vi hade, ställdes genom telefonsamtal med respondenterna och transkriberades direkt. Att intervjuerna genomfördes i denna form innebar att svaren var redo för analys så fort vi fick in dem, då svaren redan var transkriberade.

De frågor pedagogerna ombads att svara på var dessa:

- Tycker du att det finns skillnad mellan pojkar och flickor?
- Hur arbetar du med genusfrågor och könsmönster samt könsroller i barngruppen?
- Hur möter du situationer, med barn, där könsnormer förekommer?
- Vilka könsnormer anser du vara mest förekommande i verksamheten?
- Hur ser du, som förskollärare, på att det är du som har det yttersta ansvaret över vilket förhållningssätt arbetslaget arbetar efter? Utifrån att skapa lika förutsättningar för alla barn, oavsett kön eller könstillhörighet.

Materialet från både observationer och intervjuer tolkades och analyserades utifrån syfte och frågeställningar, tidigare forskning samt utifrån vår teoretiska utgångspunkt.

Forskningsetik

De forskningsetiska principerna som Vetenskapsrådet (2017) tagit fram ställer krav som ska uppfyllas. Dessa fyra huvudkrav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Vetenskapsrådet (2017) ställer krav på att forskaren ska informera de involverade om studiens syfte och vilka villkor som gäller de deltagande. Deltagarna ska också informeras om att deltagandet är frivilligt och kan när som helst avbrytas. De involverade pedagogerna kontaktades och informerades om studiens syfte och att deltagandet var frivilligt. Vi kontaktade berörda förskolor i förväg genom att lämna informationsbrev som beskriver vilka vi var och undersökningens syfte, samt att det insamlade materialet från observationerna inte skulle att beröra de barn som befann sig på förskolorna.

Vetenskapsrådets (2017) krav om samtycke säger att forskaren måste inhämta deltagarnas samtycke och informera om deltagarnas rätt att själva bestämma över sin medverkan. De pedagoger som valde att delta i undersökningen gav sitt samtycke att bli observerade och intervjuade, genom att acceptera vår förfrågan att genomföra studien.

Vetenskapsrådets (2017) krav om anonymitet och integritet beskriver att de deltagande ska ges största möjliga anonymitet och att det i praktiken ska vara omöjligt att kunna urskilja enskilda personer i studien. De uppgifter vi samlar in om deltagarna ska förvaras under sådan sekretess att ingen obehörig kan ta del av dem. De uppgifter vi samlar in benämner inte namn och ålder eller övriga uppgifter som kan användas för att identifiera deltagarna som medverkar i studien.

Vetenskapsrådet (2017) beskriver att insamlade uppgifter om deltagare endast får användas för forskningsändamål. Genom att dokumentationen av observationerna samt intervjuerna endast används för detta arbete, uppfylls detta krav.

Reliabilitet och Validitet

Reliabilitet beskriver hur bra mätinstrumentet är på att mäta, reliabilitet kan till exempel definieras som mätningens motstånd mot slumpens inverkan (Stukát, 2011). Reliabiliteten beskriver tillförlitligheten hos en mätning eller mätinstrumentet. Ett mätinstrument har hög tillförlitlighet då resultaten från flera olika mätningar har likadana resultat, oberoende av vem som utför testet (Stukát, 2011).

Stukát (2011) menar att forskaren ska vara utbytbar, andra personer ska komma fram till samma resultat med samma metod.

En mätningens reliabilitet kan påverkas av till exempel feltolkning av frågor, dagsform hos den svarade samt felskrivningar. Reliabiliteten kan även påverkas av feltolkning av svar, gissningseffekter och även felskrivningar vid behandling av svaren (Stukát, 2011).

Validitet innebär hur bra ett mätinstrument mäter det man avser att mäta (Stukát, 2011). Reliabiliteten är en förutsättning för validitet, dock inte tillräcklig. Stukát (2011) beskriver att även om mätinstrumentet har hög reliabilitet är det inte tillräckligt för att validiteten ska vara hög, mätinstrumentet kanske mäter fel saker.

Validiteten hos en mätning kan minska om till exempel mätningen täcker mindre än vad den syftar till, om mätningen täcker mer än den syftar till samt om mätningen täcker en del av det man syftar till men även något annat (Stukát, 2011).

Resultat och analys

I detta kapitel beskriver vi våra resultat av observationer och intervjuer samt analys. Observationerna presenteras först och analyseras, därefter jämförs detta med intervjusvaren vi samlat in. Vi har valt att dela upp våra resultat och påföljande analyser med tematiserade underrubriker. Underrubrikerna har vi valt utifrån det som vi har uppfattat framkommit av analyserna. Dessa är: Kategoriseringar och tillskrivande av egenskaper, Normer om pojkighet,

Könsnormer i en ringlek, Flickor i den ”pojkgiga” leken samt Duktiga flickor och stökiga pojkar. När vi genomfört våra analyser kommer vi att ta hjälp av tidigare forskning samt den feministiska poststrukturalismen.

Kategoriseringar och tillskrivande av egenskaper

Under ett observationstillfälle hade vi svårt att se att pedagogerna gjorde skillnad på flickor och pojkar. Ett barn hade ett könsneutralt namn och vi var länge osäkra på om hen var en flicka eller pojke. En pedagog frågade till slut förskolläraren om detta, varpå hen fick svaret: ”Det är en tjej, men du är inte den första som frågar!”. En stund senare, när det spelades musik på avdelningen, började barnet dansa. Samma förskollärare tog då upp barnet i knät och sade: ”Du är allt min lilla danstjej, du!”.

Förskolläraren börjar här med att inte göra skillnad på flickor och pojkar, det är inte förrän en utomstående vill veta könet det görs skillnad på utifrån en kategorisering. Odenbring (2010) förklarar att kategoriseringar som bygger på allmänna föreställningar om manligt respektive kvinnligt förekommer dagligen i våra samtal. De könsnormer som förekom i samtalet mellan vikarie och förskollärare synliggjorde skillnaden mellan kön hos barnen. Det kan då tolkas att förskolläraren efter samtalet med vikarien, började samtala med barnet så som den förväntade normen påbjuder. Odenbring (2010) beskriver hur de olika könsmarkeringar som sker i dessa sammanhang sker tillsynes oreflekterat och kan beskrivas som att dem smyger sig in i samtalen. Vi tolkar det som att förskollärarens positionering ändras, vilket är processen där människor rör sig i relation till den diskurs som råder (Lenz Taguchi, 2004).

Under en observation blev det dags för frukost. Barnen åt frukost och en förskollärare påpekade till ett barn: ”Du är allt en riktig smörgåstjej, du! Du kan äta hur mycket som helst!”. Vår analys är här att förskolläraren synliggör hur flickan bryter normen att flickor ska äta mindre, genom att påpeka att flickan äter bra. Samtidigt kan vi tolka hur påståendet inte är positivt, då påståendet pekar även på att flickan befinner sig utanför det normala. Vår uppfattning är att det finns två sätt att se på det förskolläraren uttryckte, dels att förskolläraren påtalar att flickan bryter normen om att flickor ska äta mindre samtidigt kan det betyda att

förskolläraren påtalar att flickan inte gör som alla andra, vilket stärker normerna. Vi tolkar det som att förskolläraren menade väl, samtidigt som flickan skulle kunna känna skam över att ha ätit för många smörgåsar.

Odenbring (2010) beskriver hur det är genom vår egen kulturella förståelse som vi kan förstå begreppen och dess innebörder. Vi tolkar det som att förskollärarens uppfattning är att flickor äter mindre än pojkar och finner det därför viktigt att påtala. Tillskrivandet av egenskaper kopplat till ett kön var något som observerades vid flera tillfällen. Vid en tidpunkt observerade vi hur en förskollärare bekräftade en pojke genom att svara ”Ja, du är en stark pojke du!”, när pojken bad förskolläraren att titta på när pojken visade sin styrka. Vi kan här se hur förskolläraren repeterar könsnormer som är kopplade till det manliga könet. Genom att förskolläraren uttrycker att pojken är stark bidrar detta till olika sociala hierarkier, till exempel att män är det starka könet medan vi kan se hur flickan kopplas till en normativt kvinnlig syssla som att dans, där kvinnor ska vara flexibla och vackra. Odenbring (2010) har funnit hur könade kategoriseringar ofta tar sig uttryck i beskrivningar om kvinnor och mäns utseende och kroppsliga egenskaper. Odenbring fortsätter med att beskriva hur kategoriseringar som riktas till pojkar kan vara uttryck för hur maskulinitet uppmuntras och styrks. Uttrycket ”du är en stark pojke du”, bygger på antagandet om att pojkar är starka, tuffa och energiska.

Fortsättningsvis kunde vi se hur samtliga förskollärare fortsatte tillskriva egenskaper genom uttryck som till exempel ”Vad gör ni pojkar? Hittar ni på bus nu igen?”, ”Nämen, du ser ju ut som Byggare Bob” och ”Men kom igen här, så gör vi inte mot tjejer!”. Dessa tillskrivningar av egenskaper hos pojkar bidrar till en mängd olika normer. Enkla uttryck som att pojkarna hittar på bus igen, beskriver hur pojkarna är busiga och stör verksamheten. Detsamma går att säga om att pojkarnas beteenden mot flickor, här stärks den sociala hierarkin att män står över kvinnor och ska anpassa sitt beteende mot flickor, just för att de är flickor. Vi kan även se hur en förskollärare använder sig av ett manligt kodat yrke för att beskriva en pojke. Normerna kring manligt kan stärkas då förskolläraren dels uppmuntrar till ett normativt manligt yrke men även genom att nämna en tv-figur som barnet kan känna igen och koppla till idealiserande manliga normer. Odenbring (2010)

beskriver hur yrkeskategoriseringar kan användas för att markera skillnaden mellan manligt och kvinnligt, vilket detta gör då byggare är ett mansdominerat yrke.

Vi tolkar det som att förskollärarna positionerar sig utifrån de rådande diskurserna som finns om kön. I exemplet om ”danstjejen”, tolkar vi det som att förskollärarens positionering ändras då hen börjar köna barnet. Lenz Taguchi (2004) beskriver en oupphörlig process av omkonstituerande, utifrån diskurser om subjektet samt samhällsliga strukturer. I det fallet tolkar vi det som att barnet först blir konstituerad genom samtal om barnets självt samt om barnets kön, detta fortsätter tills barnet till slut blir konstituerat som en ”danstjej”. Denna process med omkonstituerande av barnen tolkar vi som pågående i samtliga situationer. Barnen blir konstituerade utifrån den diskurs som har mest makt, Dolk (2013) beskriver hur makt verkar genom normer och viljan att göra rätt. Vår tolkning blir då att konstituerandet styrs av de normer som finns, vilket gör dem svåra att bryta. Butler (1990) kallar detta för performativitet, ett upprepande av kända handlingar och tal, som iscensättningar av kön och genus. Vår tolkning är att en del av konstituerandet och performativitet i dessa situationer är de kategoriseringar som förskollärarna gör, och dessa kategoriseringar görs utifrån den diskurs som har mest makt.

Normer om pojkighet

Ett par av observationerna gjordes vid luciatid, då sångerna till denna högtid skulle tränas på de olika avdelningarna. På en avdelning för 1-3-åringar började plötsligt några pojkar att bråka, varpå en pedagog sade: ”Nej, killar! Lägg av!” och pojkarna tilläts fortsatt bråka. Under samma observation började några andra pojkar att bråka. Pedagoggen tillrättavisade dem genom att säga ”Man får inte slåss. Man får inte göra så med kompisarna. Man får kramas!”. Vi observerade ytterligare ett tillfälle under träningen av luciasånger då samma pojkar hade svårt att hålla sams. Det hann gå tämligen långt innan pedagoggen gick in och avbröt bråket. Vi kan tolkar det som att pojkarnas beteenden inte ses som något utöver det normala, då pojkarna får en enkel tillrättavisning och tilläts fortsätta bråka. Det kan även uppfattas att pojkarna kommer undan med bråket eftersom det ses som

normalt och uppfyller normer om att pojkar är stökiga och busiga. Hellman (2010) menar att genom normering om pojkighet och normalitet, blir vissa handlingar inte uppfattade och därmed osynliggjorda. Förskolläraren riskerar här att stärka normerna om pojkars stökighet då hen framför allt nämner att de just är killar. Hellman (2010) menar att förskollärares uttryck av stereotypiska föreställningar om kön och pojkighet, säger något om att se det förväntade. Förskolläraren uppmärksammar här bråkandet genom en bild av stereotypiska föreställningar om pojkar. Butler (1990) beskriver att man blir igenkänd och förstådd som könat subjekt genom att utföra könade förväntningar. Samtidigt skuldbelägger förskolläraren pojkarnas beteenden genom att påpeka att man inte gör så med kompisar, detta visar på att man inte får bråka med andra eftersom man då riskerar att vara utan kompisar.

I den skriftliga intervjun förklarade en förskollärare hur de rådande könsnormerna påverkar hur skillnaderna växer fram samt att de skillnader som finns beror på arv och miljö. Utöver detta menar de att det inte finns skillnader mellan pojkar och flickor. Detta går att se i observationen då skillnaden först görs då vikarien vill veta barnets kön. Förskollärarna menar att de är medvetna om hur skillnaderna mellan pojkar och flickor växer fram efter de rådande könsnormerna, samtidigt visar observationen att skillnader utifrån könsnormer även påtalas av förskollärarna. En förskollärare uttryckte sig såhär ” Jag tycker inte att det är skillnad på pojkar och flickor, de är individer. Jag försöker uppmuntra, hjälpa barnet oavsett kön, men visst kan man trilla dit när det gäller hur man säger till barn på olika sätt, gamla saker tittar fram”. Vi tolkar det som att det fortsatta kategoriserandet är oreflekterat av förskollärarna, då det endast kom fram efter att barnets kön framkommit. Detta gäller även då förskolläraren påtalar hur mycket flickan äter. En möjlig tolkning är att förskolläraren oreflekterat började använda kategorisering för att synliggöra hur normen som förekom motarbetades av flickans handlingar. Genom att påtala hur mycket flickan äter, berättar förskolläraren att flickan är duktig som äter så mycket, vilket bidrar till normer om att flickor ska vara ordningsamma och ska lyssna på den vuxne. Det vi tolkar som förskollärarnas oreflekterade kategoriseringar återkommer i samtliga observationer. Framför allt i form av tillskrivandet av egenskaper så som

att vara stark, yrkesroller samt stereotypa handlingar. Vi anser det vara tydligt att dessa kategoriseringar bidrar till de rådande könsnormer som finns och reproduceras, då de egenskaper som tillskrivs barnen ses som idealiserande egenskaper. Odenbring (2010) beskriver hur könade kategoriseringar visar ett samband mellan vilken typ av kategori som används, vem kategorin riktas till och hur den förmedlas. Vi tolkar det som att pojkarna i dessa situationer blir subjektifierade, Lenz Taguchi (2004) beskriver att det innebär att tänka och vara som de dominerande diskurserna om kön tillhandahåller. Vidare beskriver Butler (2005) att subjekt blir formade utifrån strukturerna som råder. Vi tolkar det som att pojkarna blir subjektifierade då förskollärarna tillskriver pojkarna könstypiska egenskaper och handlingar. De blir subjektifierade utifrån normer om det manliga könet, till exempel normer om att pojkar är ”bråkiga”.

Sammanfattningsvis har vi tolkat det som att förskollärarna främst kategoriseras flickor utifrån sitt kön och vad som anses feminint, pojkar kategoriseras främst av fysiska egenskaper och handlingar. Vi tolkar det som att kategoriseringar av både flickor och pojkar kan relateras till traditionella föreställningar och förväntningar.

Könsnormer i en ringlek

Vid ett observationstillfälle var det sångsamling med ringlek, en av ringlekarna som ingick i samlingen kallades *Törnrosa sov i hundra år* och innehåll en dans för barnen att delta i. I sången ingick karaktärer så som en prins, prinsessa och en ond fe. Vi observerade att flickorna i gruppen tog samtliga roller av fri vilja medan pojkarna endast tog prinsrollen. De pedagoger som var involverade tillfrågade gruppen om det inte fanns någon ond fe, varpå en av de äldsta pojkarna sa ”nej, jag vill inte vara tjej”. Därefter sa resterande pojkar som deltog nej medan en flicka åter tog rollen. Av denna observation tolkar vi det som att den äldsta pojken befinner sig högt upp i hierarkin hos pojkarna och är den som styr vad som är okej och inte okej för pojkarna att göra. Förskolläraren tillåter förstärkandet av normer att pojkar inte vill/kan/får ta de kvinnliga rollerna i en lek, då de kvinnliga rollerna innebär ett tillskrivande av egenskaper som att antingen bli räddad och ses som prinsessa eller att vara glittrig med ett trollspö. Prinsrollen innebär istället att vara stark och en riddare som räddar den kvinnliga karaktären, vilket är normer som

passar in hos en man. Hellman (2010) refererar till Connell som beskriver hur normer om hur man bör vara som pojke ständigt behöver upprätthållas, att inte klara av att upprätthålla de normer som förväntas skapar en press att följa normerna för att inte sjunka i status. I denna sångsamling går det alltså att tolka hur en pojke upprättar normen att pojkarna inte kan inta de kvinnliga rollerna och denna norm upprätthålls sedan av resterande pojkar då de får en press på sig att leva upp till de manliga normerna. Detta stärks av Odenbring (2010) som i sin avhandling beskriver hur flickor vanligtvis är mer flexibla och tar både kvinnliga och manliga karaktärer medan pojkar endast tar manliga roller. Vi kopplar det till Butlers (1990) beskrivning om performativitet, vi tolkar det som att förskollärarnas val av ringlek i sig bidrar till ett upprepande av könsnormer samt att ringlekens valmöjligheter bidrar till performativitet. Ringleken upprepar en situation där pojkarna inte tar kvinnliga roller och flickor tar samtliga roller, vilket skapar ett stigma kring leken. Dessutom blir det i leken praktiska upprepningar av skillnaden i rolltagandet mellan pojkar och flickor.

Samtliga förskollärare förklarade i de skriftliga intervjuerna att de mest förekommande könsnormerna tar plats i olika lekar, där flickor främst tar en omhändertagande roll medan pojkar tar roller som utspelar sig utanför ”hemmet” som till exempel polis. Detta stämmer överens med observationen där pojkarna endast tog rollen som prins. I relation till dessa förekommande könsnormer menade förskollärarna att det var viktigt att ge barnen en tankeställare kring dessa. Syftet med att ge barnen en tankeställare är att genom diskussion skapa möjligheter för barnen att utveckla nya förståelser för omvärlden. Dolk (2013) beskriver hur pedagoger undviker att diskutera likabehandlingsfrågor med barn då risken finns att diskussionen istället förstärker skillnader och stereotyper. Förskolläraren har i situationen med ringleken uppfattat de könsnormer som uttrycks i leken, däremot initieras inte en diskussion kring detta.

Flickor i den ”pojliga” leken

Under en observation kunde vi se att pojkarna lekte en högljudd lek ensamma i ett rum, medan flickorna satt och ritade i ett annat rum, tillsammans med en pedagog.

En stund senare går en flicka in i leken med pojkarna och leken utvecklas till tjuv och polis. Pedagogerna påtalade att de skulle vara försiktiga endast för att en stund senare lyfta bort flickan med uppmaningen att det nu räckte. Att pedagogerna ingrep i leken först när flickan klev in i den, tolkar vi som pedagogerna reagerade på att flickan gör motstånd till normer om att flickor leker tyst och fint. Pojkarna som initierade leken uppfyllde normerna om pojkig lek och uppfattades då som normalt och blev då inte stoppade. Odenbring (2010) påpekar att stökiga flickor anses stökigare än stökiga pojkar, omgivningen har tydliga gränser för vad som anses vara acceptabel femininitet. Hellman (2010) stärker även detta och beskriver hur pojkighet är handlingar där en pojke blir synlig, men då en flicka utför typisk pojkighet och görs synlig riskerar flickan att uppfattas som avvikande. Utifrån denna situation är vår tolkning att pedagogens handling och tal, blir en del av den rådande diskursen, vilket i sin tur är en del av flickans subjektifikationsprocess (Lenz Taguchi, 2004). Vi kan därför tolka att flickan rör sig utanför gränserna för vad som uppfattas som acceptabelt för en flicka och rör sig in i det som anses vara typiskt pojkigt och detta blir uppmärksammat av pedagogerna som då markerar gränserna.

Vår tolkning är att pedagogens handlingar och tal påtalar för flickan att hennes uppförande inte är acceptabelt, utifrån hennes kön och de normer som är kopplade till det.

Tre av fyra förskollärare beskrev, i de skriftliga intervjuerna, hur de försöker erbjuda flickor möjlighet till ”stökigare” lek, vilket redan här anses vara stereotypiskt pojkig lek. Att förskollärarna vill erbjuda stökigare lek kan tänkas vara för att bryta normer om att flickor leker fint och lugnt. Ställs detta mot observationen ovan, är detta något som inte efterlevs. Flickans möjlighet begränsades här av vilken syn pedagogerna har på stökig lek och vad det innebär samt vad pedagogerna anser vara acceptabelt för en flicka. Utifrån observationen tolkar vi det som att pedagogerna gör skillnad på flickor och pojkars möjligheter, vilket var ett något som påtalades inte skulle ske av förskollärarna i intervjuerna. Ett accepterande förhållningssätt som skapar lika förutsättningar var viktigt för samtliga förskollärare, de menade även att ansvaret för ett gemensamt förhållningssätt i arbetslaget var deras.

Vår tolkning är att denna pedagog just i detta tillfälle fann sig utanför det gemensamma förhållningsättet då hen gjorde skillnad på flickan och pojkarna och deras möjligheter till stökig lek.

Arvidson (2014) menar att skillnader i kunskapssyn och medvetenhet gör att pedagoger tar avstånd från genusarbetet. Om inte jämställdhet anses vara ett viktigt utvecklingsområde för alla, blir det inte heller prioriterat. Vi tolkar utifrån denna observation att jämställdhetsarbetet jämte mot dessa barn inte levde upp till de förväntningar som framkom i intervjuerna.

Duktiga flickor och stökiga pojkar

Vi observerade en målarstund, i rummet befann sig en förskollärare samt fyra barn, en flicka och tre pojkar. Förskolläraren spenderar mycket tid till att svara på pojkarnas frågor medan flickan målar i tystnad. När pojkarna efter en stund vill fylla på med färg, hjälpte förskolläraren till med detta, men lät flickan själv hålla på mer färg.

Senare i målarrummet då barngruppen bytts och bestod endast av flickor, lät förskolläraren flickorna själva fylla på med färg, hämta fler papper och sedan göra rent efter sig. Under själva målarstunden fanns ingen interaktion mellan barnen och förskolläraren. Under målstunden kunde vi se hur förskolläraren tillät flickorna större utrymme till att ta ansvar och frihet att utöva målandet eftersom de satt lugnt medan förskolläraren hade uppsyn över pojkarna. Vi tolkar det som att förskolläraren spenderade mer tid med att hålla ett öga på pojkarnas målande genom att ständigt konversera med dem, kanske för att behålla pojkarnas koncentration och undvika att de börjar ”stöka”. Odenbring (2010) beskriver även hur det ansvar som läggs på flickor kan anknytas till att flickor förväntas vara duktiga och ordningsamma. Odenbring förklarar samtidigt hur pojkar får ett begränsat handlingsutrymme då det som definieras som maskulint generellt är snävare.

Förskolläraren hjälpte pojkarna och anpassade situationen utifrån pojkarnas viljor genom att fylla på färg, vilket kan tolkas att förskolläraren inte heller tror att pojkarna kunde ta samma ansvar som flickorna. Detta beskriver även Eidevald (2009), hur pojkar blir konstituerade som barn som inte klarar av att ta lika mycket

ansvar samt hur flickor som får ta ansvar blir att se det som en del av sin könsmissiga identitet.

Vår tolkning är att pojkarna blir subjektifierade av förskolläraren, utifrån de föreställningar som förskolläraren har, vilket är att de inte kan ta samma ansvar som flickan. De blir även subjektifierade utifrån föreställningen att pojkar utan uppsyn blir stökiga och stör resten av barngruppen. Lenz Taguchi (2004) beskriver att subjektifikation är att vara enligt de rådande diskurserna om kön, det som förskollärarna gör och säger till barnen blir därmed subjektifierande.

Vi tolkar att förskolläraren även här använder en performativitet (Butler, 1990), hen upprepar tal och handlingar som visar hur barnen ska agera utifrån sina kön. I intervjun förklarade samtliga förskollärarna hur de erbjuder alla barn samma tillgång till material, så som leksaker och diverse skapande material. En förskollärare menade på detta ”Vi har pojkar som leendes dansar runt i rosa klänningar och flickor som går runt i poliskläder som låser in oss!”.

Erbjudandet av olika material syftar till att bjuda in till lek och skapande som ligger utanför de normativa lekarna. Pojkarna uppmuntras till familjelek samt målning, medan flickorna uppmuntras till ”stökigare” lek och byggklossar till exempel. Överlag menade förskollärarna att alla barn ska uppmuntras att leka med olika saker, oavsett vad som ses som flick- eller pojksaker. Förskolläraren som deltar i målarstunden uppmuntrar här pojkarna till en aktivitet som de kanske själva inte hade valt, genom att prata med pojkarna om vad de målar till exempel. Det kan även tolkas att flickan uppmuntras till ”stökigare” lek genom att tillåta flickan att hålla färg själv och få utrymme för aktiviteten. Förskolläraren skapar dock inget talutrymme för flickan, flickan hamnar då utanför aktiviteten där hon får ta ett större ansvar än pojkarna. Att förskolläraren spenderar majoriteten av tiden till pojkarnas frågor och påståenden kan samtidigt ses som att förskolläraren har uppsyn på pojkarna.

Sammanfattning av resultat och analys

Syftet med våra problemformuleringar var att synliggöra hur kön kan konstrueras av några pedagoger i samtal med barn, våra frågeställningar var att undersöka vilka föreställningar pedagoger har om kön samt hur pedagoger förhåller sig till kön i praktiken.

Vi har tolkat att detta görs främst genom kategoriseringar och tillskrivandet av egenskaper. Vår tolkning är att de pedagoger vi mött har en medvetenhet om genus som inte omsätts i förskolans praktik, vi har därmed sett att finns en stor skillnad på vad som sägs och vad som görs.

Utifrån våra nedslag i några förskoleverksamheter, anser vi kunna synliggöra hur kön konstrueras.

Vår tolkning är att förskollärarna förstärker normer, för att en flicka eller pojke ska bryta normerna kopplat till dess kön måste de istället gå över till det andra könets normer, till exempel att pojkar har klänningar på sig och flickor poliskläder.

Förslag till fortsatt forskning

Vi tänker att ytterligare forskning om flickor och vad denna marginalisering gör med dem behövs, då de avhandlingar vi har hittar som berör genus i förskolan, främst handlar om pojkar och pojkars stökighet.

Diskussion

I det här kapitlet diskuterar vi vårt metodval och resultat i relation med tidigare forskning. Vi diskuterar resultatet utifrån våra egna tankar samt drar slutsatser utifrån resultat och tidigare forskning. Diskussionen är uppdelad i en metoddiskussion och en resultatdiskussion.

Metoddiskussion

Vi använde oss av observationer och dokumenterade dessa i löpande protokoll. Detta var en relevant metod för oss då vi ville få syn på hur förskollärarna arbetade praktiskt i verksamheten. Stukát (2011) menar att observation är en metod som är lämplig att använda när man vill ta reda på vad människor gör, då man inte kan vara säker på att det respondenterna svarar i en intervju är sanningsenligt. Vi dokumenterade i löpande protokoll då vi ville få syn på så mycket som möjligt under den korta tid vi befann oss på förskolan, detta gjorde det möjligt för oss att dokumentera det som kändes relevant för vårt arbete. För att se det som var relevant för oss har vi observerat utifrån den teoretiska utgångspunkt vi valt att använda oss av i vår studie. En vanlig osystematisk observation menar Stukát

(2011) kräver att det finns ett särskilt område där fokus ska riktas, då det är lättare att leta om observatören vet vad hen ska leta efter. Stukát (2011) förklarar vidare hur osystematiska observationer är en passande metod att använda för att komplettera en annan metod för att få en helhetsbild. En nackdel till observation som metod är att förskollärarna säger och gör saker annorlunda på grund av att vi var där och observerade. Stukát (2011) diskuterar hur en observerad person kan uppföra sig annorlunda då hen är medveten om att hen blir observerad. Vi har i åtanke att de förskollärare vi har observerat kan ha agerat på två olika sätt, dels att de tagit ett steg tillbaka för att inte ”göra fel” och dels att de medvetet agerat på ett visst sätt för att ge oss material.

Vi valde att berätta vad vårt fokusområde var till de observerade, men inte i närmare detalj vad observationerna fokuserade på, detta för att undvika förändrat beteende hos de observerade. Fördelarna med att genomföra en observation där den observerade inte är medveten om vad observationens fokus är, blir således att den observerades beteende och handlingar inte påverkas av detta. Detta kan dock i sin tur skapa en osäkerhet hos den som blir observerad, vilket i sin tur kan leda till ett påverkat beteende. Stukát (2011) påtalar att det endast är i särskilda fall som forskarens fokus bör vara dold.

De observationer vi har gjort kan inte härleda till generella ageranden, det vi har sett kan vi inte säga är det generella beteendet hos alla förskollärare. Det vi har fått fram av observationerna gäller endast de personer vi har observerat. Vår uppfattning är att observation som metod har fungerat väl i att synliggöra det som förskollärarna gör. Vi vill påpeka att våra observationer dock begränsas till det vi har sett, andra observatörer skulle kanske upptäcka andra saker.

Intervjuerna valde vi att göra med e-post, då det passade både vår tidsram och respondenternas. Respondenterna uttryckte att det på grund av sjukdom och tidsbrist var önskvärt. Att genomföra intervjuerna över mejl passade tidsmässigt, då respondenten och intervjuaren är oberoende av varandra, detta betydde även att respondenterna fick mer tid till att tänka över frågorna och sina svar då intervjun kunde genomföras vid passande tillfälle. Vi genomförde även intervjuerna över

mejl, för att respondenterna inte skulle känna sig pressade och obekväma då frågorna handlade om deras arbetssätt. Kvale och Brinkmann (2009) menar att en datorstödd intervju gör det lättare att gå in på områden som respondenten kan finna personliga. Vår uppfattning är att den datorstödda intervjun gav både utförliga och mindre utförliga svar, där vi hade följdfrågor fanns möjlighet att ställa dem per telefon. Kvale och Brinkmann refererar till Elmholdt (2009) som menar att respondenten bör vara en relativt skicklig skribent för att få fram detaljerade beskrivningar. Vidare beskrivs hur interaktionen som sker i en datorstödd intervju kan tillföra en distans mellan intervjuare och respondent, då vägledning från kroppar och talspråk uteblir.

I kombination av både intervju och observation har vi upplevt att vi har kunnat synliggöra skillnader i vad som sägs och vad som görs. Genom att vi har genomfört både observationer och intervjuer har vi kunnat jämföra det respondenterna sagt, vilket Stukát (2011) påtalat inte alltid är sanningsenligt, med det som vi har observerat.

Resultatdiskussion

Vi får uppfattningen om att de förskollärare vi intervjuat är medvetna om de könsnormer och traditioner som förekommer i förskolans vardag. De är också medvetna om strategier, så som att som kan användas för att uppmuntra barnen att röra sig utanför de traditionella könsnormerna, något som också Dolk (2013) diskuterar. Dolk (2013) talar om att hjälpa barn att styra dem mot nya möten; att bilda könsöverskridande konstellationer, hitta andra material att leka med, där barn får ta del av andras erfarenheter och så vidare.

Vi upplever en viss grad av medvetenhet, samtidigt som det fattas en viss grad av medvetenhet. Möjligheterna till könsöverskridande lekar och aktiviteter begränsas till erbjudandet av leksaker och utklädningskläder. Vi menar att det krävs mer engagemang och aktivt arbete, exempelvis initierandet av rollekar och att skapa nya konstellationer i barngrupperna. Vi ser att det förskollärarna erbjuder och skapar möjligheter för är relativt begränsade. Nordin-Hultman (2004) menar att det är viktigt att inte bara se till det barnen gör, utan att även undersöka vilket material

som erbjuds. Vi tänker att det kan vara en fördel att se över vilket material man erbjuder och vad materialet inspirerar till.

Utifrån intervjuer har vi fått uppfattningen av att förskollärarna är väl medvetna om de könsnormer som förekommer i förskolan och hur förskollärarna uttrycker att de arbetar med dessa. Trots detta har vi sett i observationerna hur kategoriseringar används av förskollärarna i verksamhetens vardag. I observationerna har vi sett kategoriseringar och tillskrivandet av egenskaper som befäster könsnormer. De kategoriseringar vi har sett, är sådana vi uppfattat som oreflekterade, vilket förskollärarna även uttrycktes i intervjuerna.

En förskollärare beskrev i intervjuerna hur dessa enkla kategoriseringar smyger sig in i samtal med barnen och att de ibland går i fällan, trots att de försöker undvika detta. Odenbring (2010) talar även om könade kategoriseringar som sker i samtal utan någon vidare reflektion. Framför allt har vi sett hur pojkar får större utrymme men samtidigt begränsas utifrån de könsnormer som är kopplade till det manliga könet. De normer vi har uppfattat att förskollärarna främst uttrycker till pojkar är att de är stökiga eller starka, förskollärarna ger pojkar mycket utrymme för lek och samtal. När förskollärarna kategoriserar flickor har vi sett hur flickor får mer ansvar och blir tilltalade när de vart duktiga, flickor tillåts vara mer könsöverskridande.

Eidevald (2009) menar att kategoriseringar signalerar rådande värderingar om en persons sociala status. Eidevald menar även att kategoriseringar ofta har ett underliggande degraderande budskap, vilket skapar sociala hierarkier. Odenbring (2010) påtalar även hur kategoriseringar ger signaler om en persons sociala status. Utifrån det Eidevald och Odenbring beskriver om kategoriseringar, får dessa kategoriseringar större påverkan än vad som förmodas. Vår uppfattning är att förskollärarnas oreflekterade kategoriseringar stärker, befäster och reproducerar de sociala hierarkier och strukturer som redan finns.

Varför förskollärarnas medvetenhet teoretiskt inte matchar med det praktiska kan diskuteras. Det skulle kunna bero på att genusarbete inte är ett prioriterat kunskapsområde i förskolan. Det kan även bero på att förskollärarna har en snäv syn på vilka normer som faktiskt förekommer, att genusarbetet blir beroende av

vilka normer förskollärarna vet om. Dolk (2013) menar att jämställdhetsarbete i skolan möts av ointresse och motstånd från andra lärare, skolledning och kommuner. Detta kan även vara en brist på synliggörande i arbetslaget, hur diskussioner förs kring ämnet samt hur själva synliggörandet sker. Vi tänker att synliggörandet är beroende av varandra i ett arbetslag, genom observation till exempel, för att upptäcka det som sägs och görs i olika situationer. Blir det som sägs och görs inte uppmärksammat är det svårt att omsätta den teoretiska medvetenheten i praktiken.

”Med genusperspektiv som analytiskt verktyg är det möjligt att synliggöra och förstå skillnader i pojkars och flickors villkor” (Arvidson, 2014, s.70).

Konsekvensen av att genus och –jämställdhetsfrågor underprioriteras blir att skillnader i flickor och pojkars villkor inte uppfattas och kan därför inte synliggöras eller medvetandegöras.

Förskollärarna uppgav i intervjuerna att de ställde kritiska frågor omkring normer med barnen, något vi inte kunde se i våra observationer. Att vi inte observerade detta, betyder inte att det aldrig händer, endast att det inte skedde under den tid vi spenderade på förskolan. Att vi inte observerade diskussioner mellan förskollärare och barn kan även kopplas till att förskollärarna kanske inte alltid är medvetna om när normer dyker upp, då förskollärarna kanske inte är medvetna om rådande normer och strukturer till att börja med. Det kan även bero på att förskollärarna känner att de inte vet tillräckligt mycket för att diskutera dessa ämnen med barnen. Dolk (2013) menar att det är vanligt att vuxna avvaktar med att diskutera frågor som har med jämställdhet att göra och att de diskussioner som kommer upp initieras av barnen.

Då vi inte observerade någon form av diskussion kring dessa ämnen, varken initierat av barn eller vuxna, kan det tolkas som att förskollärarna missar att fånga upp situationer där normer förstärks eller motverkas. Dolk (2013) menar att svåra ämnen inte tas upp då man vill skydda barn från svåra samt obekväma ämnen. Man vill behålla bilden av den goda och lyckliga barndomen.

Vi kan även tolka det som att bristen på frågor samt diskussioner som är initierade av barn, kan vara en konsekvens till undvikandet av dessa ämnen, att det skapats

någon form av tystnadskultur. Tas inte dessa ämnen upp av förskollärarna blir det möjligtvis något barnen lär sig att man inte talar om.

Slutord

Avslutningsvis har förskollärarna i intervjuerna svarat att de är medvetna om skillnader i könsmönster och -normer och har strategier för hur dessa ska motverkas. Under våra observationer upptäckte vi dock att förskollärarna hade svårt att leva som de lärde. Vi förstår att det här är en stor utmaning för förskollärare och annan personal i förskolan. Så länge genus inte är ett prioriterat område är det inte heller säkert att ämnet diskuteras i den utsträckning det skulle behövas för att kunna följa det läroplanen säger helt och hållet.

En av de intervjuade och observerade förskollärarna hörde av sig till oss några veckor efter vårt möte. Hen berättade att hen höll på att tillverka pussel av kaplastavar genom att limma bilder föreställande brandmän och poliser på dem. Förskolläraren hade varit noga med att välja bilder som föreställde kvinnliga brandmän och poliser med olika hudfärg. Förskolläraren tackade oss för att vi inspirerat hen med hjälp av vår undersökning.

Vi tror att undersökningar som våra kan hjälpa till att öka medvetenheten kring frågor som har med genus att göra.

Referenser

- Arvidson, C. (2014). *Genuspedagogers berättelser om makt och kontroll*. Sundsvall: Mittuniversitetet.
- Avhandlingar.se. Hämtad 2018-05-17. <http://www.avhandlingar.se/>
- 1968 års barnstugeutredning (1972). *Förskolan: betänkande. D. 1*. 1. uppl., 9. tr. Stockholm: Liberförlag/Allmänna förlag.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Butler, J. (2005). *Könet brinner*. Stockholm: Natur och kultur Akademisk.
- Connell, R. (2009). *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Dolk, K (2013). *Bångstyriga barn. Makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront.
- Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare- Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Jönköping: Jönköping University.
- ERIC. Hämtad 2018-05-15. <https://eric.ed.gov/>
- Esaiasson, P. Gilljam, M. Oscarsson, M. och Wängnerud, L. (2011). *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa? .* Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kihlström, S. (2007). Observation som redskap. I Dimenäs, J. *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket- vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber.

Kvale, S. & Brinkman, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lenz Taguchi, H. (2004). *In på bara benet. En introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: Stockholms universitetsförlag.

Libris. Hämtad 2018-05-19. <http://libris.kb.se/>

Nordin- Hultman, E. (2004). *Pedagogiska miljöer och barn subjektskapande*. Stockholm: Liber.

Odenbring, Y. (2010). *Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar. Könskonstruktioner i interaktion i förskola, förskoleklass och skolår ett*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Skolverket (1998) *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Skolverket och CE Fritzes AB

Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Walters Kluwers.

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Walters Kluwers.

Socialdepartementet (1972). *Förskolan del 1. Betänkande avgivet av 1968 års barnstugeutredning*. Stockholm: Liberförlag/Allmänna förlag

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Summon. Hämtad 2018-05-16. <http://www.du.se/sv/bibliotek/>

Tullgren, C. (2004). *Den välreglerade friheten*. Lund: Lunds Universitet

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilagor

Bilaga 1- Informationsbrev till vårdnadshavare

Information om undersökningen

Vi är två studenter från Högskolan Dalarna som ska skriva en C-uppsats. Vi kommer att genomföra observationer på förskolan ditt barn går på.

Undersökningens syfte och innehåll

Syftet med C-uppsatsen är att bidra med kunskap om hur kön konstrueras av några pedagoger i samtal med barn i olika valstunder. Genom att observera och intervjua pedagoger vill vi belysa hur normer förstärks eller motverkas i förskolans verksamhet.

Det som i undersökningen berör förskolan är de observationer vi kommer att göra, där barnen kommer att vara närvarande. Vårt fokus för observationerna ligger dock på pedagogerna och det är endast pedagogernas handlingar som dokumenteras. Vid observationerna kommer vi inte att filma eller fotografera och inte heller dokumentera någonting som har med barnen att göra.

Undersökningen kommer att genomföras på två förskolor, på de förskolor vi har genomfört vår praktiska utbildning.

För ditt barn kommer detta att innebära att vi studenter befinner oss i samma rum som dem och antecknar relevanta situationer. Vår roll blir att vara en fluga på väggen.

Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna.

Om intresserad finns möjlighet att ta del av uppsatsen, då den är färdig i början av nästa år.

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga

Ort/datum: Falun, 2018-11-14

Namn och e-post:

Emily Knight, student

Petra Jonth Axelsson, student

Stina Jeffner, handledare

Studentens och handledares underskrift

Emily Knight, Petra Jonth Axelsson, Stina Jeffner

Bilaga 2- Intervjufrågor

- Tycker du att det finns skillnad mellan pojkar och flickor?
- Hur arbetar du med genusfrågor och könsmönster samt könsroller i barngruppen?
- Hur möter du situationer, med barn, där könsnormer förekommer?
- Vilka könsnormer anser du vara mest förekommande i verksamheten?
- Hur ser du, som förskollärare, på att det är du som har det yttersta ansvaret över vilket förhållningssätt arbetslaget arbetar efter? Utifrån att skapa lika förutsättningar för alla barn, oavsett kön eller könstillhörighet.